

CZU: [316.343.64:32]:908(498.43)

LUMEA ȚĂRĂNEASCĂ ȘI POLITICA ÎN BIHORUL INTERBELIC

Gabriel MOISA

Universitatea din Oradea (România)

Urmărind ambianța electorală din mediul rural în preajma și în timpul alegerilor, locale și parlamentare, petrecute de-a lungul epocii interbelice, constatăm o serie de fenomene care caracterizează în general lumea politică românească, dovadă a faptului că spațiul bihorean se integrează deplin contextului existent în România interbelică. Particularismele țin mai degrabă de specificul local. Constatăm astfel faptul că lumea țărănească bihoreană devine, odată cu aplicarea votului universal, parte activă a vieții politice naționale. Țăranii devin interesați pentru candidați, aceștia fiind văzuți și ca potențiali parteneri de dialog atunci când se considera util acest lucru.

Democrația românească interbelică nu a funcționat la parametri absoluți. De altfel, nici nu avea cum. Relația politician-electorat rural, așa cum era ea stabilită prin votul universal și prin Constituția din 1923, nu era una foarte solidă. Așa cum am constatat și aici, acest parteneriat a avut mult de suferit între cele două războaie mondiale. Cu toate acestea, perioada interbelică a marcat în mod evident un pas înainte în ceea ce înseamnă viața politică din arealul românesc.

Cuvinte-cheie: județul Bihor, lume rurală, politică, democrație interbelică.

THE WORLD OF THE COUNTRY AND THE POLITICS IN THE INTERBELIC BIHOR

Following the rural electoral environment, around and during local and parliamentary elections, spent along the inter-war era, we find out a series of phenomena that characterize, in general, the Romanian political world, a proof that Bihor area integrates completely in the existing context of inter-war Romania. The characteristic features depend on the local specific. Thus, we find that Bihor rural world becomes, along with the implementation of universal vote, an active part of national policy. The peasants become interesting for candidates, being seen as potential dialog partners when its considered useful.

The Romanian inter-war democracy did not function at absolute parameters. Nor was it possible. The relation between the politician and rural voters, as it had been established by the universal vote and by the Constitution from 1923, was not a solid one. This partnership suffered a lot during the two World Wars. Nevertheless, inter-war period marked a step forward in Romanian political life.

Keywords: Bihor County, rural world, politics, inter-war democracy.

Primele alegeri desfășurate în Bihor, asemeni întregii țări, având la bază noua lege electorală care stipula votul universal, au fost cele parlamentare din 2-8 noiembrie 1919. Ele erau organizate de guvernul generalului Arthur Văitoianu (27 septembrie-28 noiembrie 1918), care avea drept principală misiune tocmai organizarea acestora. Scrutinul era, de asemenea, cel dintâi la care luau parte românii din toate provinciile istorice unite cu România. Guvernul Văitoianu era însă îndeaproape controlat de Partidul Național Liberal, de președintele acestuia, Ionel I.C. Brătianu, ceea ce părea că va avea ca deznodământ câștigarea alegerilor de către liberali. Tocmai de aceea, guvernul a păstrat în funcțiile administrative primării și prefectii, adică tocmai cei care organizau alegerile [1, p.32]. În condițiile în care întreg aparatul aparținea Partidului Național Liberal, trei dintre partidele importante ale spectrului politic românesc: Liga Poporului, Partidul Conservator Democrat și Partidul Socialist au refuzat să participe la alegeri considerând că acestea nu se puteau desfășura corect [2]. Ca un specific local transilvănean și bihorean, trebuie spus că maghiarii au adoptat pentru aceste alegeri pasivismul politic. În ciuda acestor previziuni, liberalii nu au câștigat alegerile.

În aceste condiții, în Bihor, în situația în care partidele politice din Regat nu-și organizaseră structuri politice locale, alegerile au dat câștig de cauză celui mai puternic partid politic românesc local – Partidului Național Român. De altfel, acesta a fost și singurul partid politic care a făcut campanie electorală în Oradea și în Bihor la modul serios. Cu toate acestea, nu peste tot au câștigat candidații acestei formațiuni politice. În total, organizația din Bihor a Partidului Național Român a trimis în primul Parlament al României Mari 23 de reprezentanți: 18 deputați și 5 senatori [3, p.2].

În contextul votului universal, lumea satului devenea o țință electorală interesantă pentru cele mai multe partide politice. Încă de la început s-a constatat o mai mare aplecare a candidaților și partidelor lor spre mediul rural. În pofida faptului că Partidul Național Român a desfășurat o campanie extrem de activă, nu peste tot

candidații acestui partid au avut câștig de cauză. În acest fel au reușit să acceadă în Parlament oameni care nu erau candidații oficiali ai partidului sau chiar independenți. Astfel, la Săcuieni, prin retragerea lui Gheorghe Pop a avut câștig de cauză contele Nesselrode Karoly. De asemenea, câștigătorii din circumscripțiile Oradea II – Dumitru Ionaș, Cefa – Dumitru Lascu, Sălard – Sever Sălăjan nu erau candidații oficiali ai partidului, cu toate că și ei făceau parte din Partidul Național Român¹. Prezintă interes faptul că la alegerile din 1919 au participat în câteva circumscripții electorale și reprezentanți ai Partidului Social Democrat. Amintim aici pe Adrian Deseanu la Vașcău și pe Kóos Mozés la Salonta. Asemeni celorlalți parlamentari ardeleni, cei bihoreni au sosit la București la 18 noiembrie 1919, fiind primiți de Vasile Goldiș [4, p.2]. Explicația pentru care în unele zone rurale, precum Vașcăul și Salonta, au câștigat reprezentanți ai stângii rezidă în faptul că acolo fenomenul „industrializării” este mai pregnant, existând o țărănie și un proletariat agricol strâns legate de activitățile industriale din zonă. Tocmai de aceea, promisiunile electorale venite pe fondul unei situații economice grele lăsate de război au prins aici mult mai bine decât în alte zone ale Bihorului.

Pentru alegerile din iunie 1920, prin decretul-lege din 2 mai 1920, toate circumscripțiile electorale din Transilvania au fost reorganizate. În urma acestui fapt Bihorul avea 10 asemenea circumscripții pentru Camera Deputaților (Oradea, Beiuș, Beliu, Ceica, Aleșd, Salonta, Tinca, Sălard, Tileagd, Marghita) și cinci pentru Senat (Oradea, Beiuș, Tileagd, Marghita, Salonta). În aceste condiții s-a schimbat și tactica electorală a candidaților, nevoiți să parcurgă un spațiu mult mai bine delimitat pentru a intra în contact cu o țărănie parte a exercițiului democratic românesc interbelic. Fiecare circumscripție avea propriul candidat în alegeri, ceea ce presupunea construirea unei strânse comuniuni între acesta și săteni.

Țărănimea începe să conștientizeze importanța pe care o are în spațiul electoral românesc, dar observă și numeroasele abuzuri făcute de guvernele interbelice care au organizat alegerile. La scrutinul din 13 martie 1920, bunăoară, prefectul averescan al Bihorului, Gheorghe Bacaloglu, secondat de inspectorul școlar general, Gheorghe Tulbure, patronați de guvernul Alexandru Averescu, în funcție încă din 13 martie 1920 [5, p.74], și-au pus amprenta pe campania electorală și rezultatele alegerilor. Guvernul a dorit să ia toate măsurile în vederea câștigării alegerilor din Bihor prin impunerea ca prefect a colonelului Gheorghe Bacaloglu. Presiunile au mers foarte departe, astfel că în circumscripțiile Beliu, Ceica, Marghita și Tileagd candidații Partidului Național Român au fost în imposibilitate de a-și depune candidatura sau au fost obligați să și le retragă. Scopul era înfrângerea prin orice mijloace a reprezentanților Partidului Național Român. Neregulile patronate de prefectul averescan al Bihorului au fost atât de mari și de evidente, încât la una dintre primele ședințe ale Camerei însuși președintele Partidului Poporului, Alexandru Averescu, recunoștea existența acestora [6, p.2]. Presa locală a reliefat nu de puține ori unele nemulțumiri ale țăranilor bihoreni care nu înțelegeau de ce oamenii pe care ei îi cunoșteau direct nu au fost lăsați să candideze din partea unor structuri politice aflate în opoziție cu guvernul. Țăranii erau puși în imposibilitatea de a alege pe cel dorit în pofida existenței dreptului de vot liber exprimat.

Campania electorală în circumscripțiile rurale ale Bihorului a fost cu acest prilej una destul de tensionată tocmai din acest punct de vedere. Țăranii erau informați asupra acestor situații, ceea ce a creat o stare de nemulțumire. În fața acestor presiuni, reprezentanții Partidului Național Român au avut câștig de cauză numai în două circumscripții din 10. Este vorba despre Aurel Lazăr la Tinca și Dumitru Lascu la Salonta. Restul de 8 au fost câștigate de reprezentanți ai Partidului Poporului: Octavian Goga la Oradea, Cristian Musceleanu la Beiuș, Iacob Lazăr la Aleșd, Constantin Banu la Ceica, Gheorghe Tulbure la Beliu, Nicolae Firu la Marghita, Ioan Iacob la Tileagd și Petru Vuruclăș la Sălard [7, p.1-2].

Reacția lumii rurale în fața acestor abuzuri nu a întârziat să apară. La alegerile din iunie 1920 au candidat cu șanse reale și o serie de independenți, care au obținut un număr considerabil de voturi. Astfel, la Aleșd au participat Ioan Câmpeanu și Petru Dejeu. Din cele 2822 de voturi valabil exprimate primul a obținut 255, iar Petru Dejeu 831. În circumscripția Sălard a participat ca independent și Nesselrode Sandor. Din cele 2513 voturi exprimate Nesselrode Sandor a obținut 640. În circumscripția Oradea a candidat pentru Cameră, ca independent, Ioan Pelle. El a obținut doar 16 voturi din cele 353 valabil exprimate [8, p.256].

Dar cel mai clar dezacord al lumii satului în fața abuzurilor generate de unele structuri guvernamentale în plan local a fost cel semnat în circumscripția electorală Beiuș la aceste alegeri. Beiușul și zona rurală aferentă

¹ La Oradea II candidatul oficial fusese Gelu Egri, la Salonta – preotul Petru Popa, la Sălard – Dumitru Oros. Aceștia trei au fost depășiți fie din cauza retragerii din cursă (Gelu Egri), fie pentru că, așa cum e cazul lui Dumitru Ionaș și Sever Sălăjan, contracandidații lor se bucurau de sprijinul locuitorilor din respectivele circumscripții.

erau fieful istoric al Partidului Național Român în Bihor. Acolo a candidat însuși șeful guvernului, Alexandru Averescu, din partea Partidului Poporului. El a crezut că doar simpla lui prezență în fruntea listei electorale va avea ca efect câștigarea alegerilor. Rezultatul a fost catastrofal. El a obținut numai 7 voturi. Ca urmare, validarea alegerilor din această circumscripție s-a făcut cu întârziere în ședința Camerei Deputaților din 15 iulie 1920, tocmai pentru a nu aminti rezultatul extrem de slab obținut de generalul Averescu [9].

Din păcate, pe fondul permanentizării cenzurii presei în Oradea și Bihor, situațiile de acest gen se repetă și cu prilejul altor campanii electorale. Politicienii sunt inițial destul de puțin atenți la dorințele electoratului țărănesc bihorean. Dovadă și abuzurile la care recurg pentru a câștiga puterea trecând dincolo de opțiunile electorale ale țăranilor. Aceștia au amendat însă, atunci când s-a putut, acest tip de politicianism. Trimiterea unui număr foarte mare de voturi spre candidați independenți locali, unii chiar din circumscripțiile în care candidau, arăta că nemulțumirea țăranilor față de asemenea practici era evidentă. Creșterea numărului de voturi oferite independenților în circumscripțiile rurale de la un scrutin la altul arată, pe de o parte, perpetuarea acestei realități, iar, pe de alta, faptul că ceva trebuia schimbat, în sensul respectării sensibilităților și opțiunilor electorale ale țărănimii. Ceea ce trebuia făcut era acordarea unei mai mari atenții țărănimii, în primul rând pentru a-i atrage cât mai eficient votul. Acest fenomen s-a și întâmplat de altfel în județul Bihor, începând cu cea de-a doua jumătate a anilor '20 ai secolului trecut, când oamenii politici realizează această necesitate. Presa bihoreană, reflectând destul de bine evenimentele electorale, surprinde excelent aceste realități, începând mai ales cu anul 1928, odată cu numirea noului prefect de Bihor, Iosif Maiorescu [10, p.3].

La 3 noiembrie 1928, Vintilă Brătianu prezenta Regenței demisia cabinetului său liberal. După tentativa eșuată de constituire a unui guvern de uniune națională prezidat de Nicolae Titulescu, Regența a încredințat lui Iuliu Maniu misiunea de a constitui un nou guvern [11, p.105]. Partidul Național-Țărănesc venea astfel la guvernare. Guvernul a fixat scrutinul parlamentar pentru luna decembrie 1928. „Pregătindu-se” de alegeri, guvernul Iuliu Maniu a trecut la înlocuirea prefectilor liberali cu unii național-țărăniști.

În județul Bihor a fost numit prefect Iosif Maiorescu. De asemenea, atât la Prefectură, cât și la Primăria Oradea, vechile comisii interimare liberale au fost înlocuite cu altele noi, formate din național-țărăniști. În fruntea comisiei de la Prefectură era Teodor Rocsin, iar la Primăria Oradea – Aurel Lazăr [12, p.3]. De altfel, majoritatea specialiștilor sunt de părere că alegerile din decembrie 1928 au fost cele mai democratice din întreaga perioadă interbelică a României. Acest fapt este susținut și de ridicarea cenzurii la 19 noiembrie 1928 de către Consiliul de Miniștri din toate regiunile în care aceasta era în vigoare. Excepție făcea o fâșie de 10-15 km din zona de frontieră. În cazul orașelor reședință de județ care se aflau în interiorul acestei fâșii cenzura era, de asemenea, ridicată. Oradea se afla în această situație. Momentul electoral era unul foarte important, venit pe fondul ascensiunii puternice a Partidului Național-Țărănesc condus de Iuliu Maniu. Acest partid a înțeles mai bine decât altele de până atunci că apropierea de lumea satului, de țărani, poate fi un argument important în direcția câștigării alegerilor.

În vederea realizării acestui deziderat, organizația județeană Bihor a Partidului Național-Țărănesc a încheiat înțelegeri electorale cu Partidul Social Democrat și cu Mișcarea sionistă [13, p.2]. Aceste formațiuni primeau câte un loc pe listele de deputați ale formațiunii național-țărăniște. Era vorba de social-democratul Iosif Jumanca și de Tivadar Fischer de la Mișcarea sionistă [14, p.3].

Organizația din Bihor a Partidului Național-Țărănesc a început campania electorală imediat ce a fost anunțată data alegerilor, realizând că o mai bună relaționare cu lumea țărănească va fi de bun augur din perspectiva unui rezultat pozitiv. Au fost alcătuite listele electorale formate din Aurel Lazăr, Gheorghe Crișan, Teodor Rocsin, Victor Cădere, Teodor Popa, Petru Popovici, Gh. Popescu Ceica, Enea Popovici și Nicola Pop – pentru Camera Deputaților, iar pentru Senat: Demetriu Kiss, Iuliu Chiș, Sever Erdely, Gelu Egri, Ioan Matei și Titu Trif [15, p.245].

Pentru a-și face cunoscuți candidații și în satele județului, aceștia participau la diverse acțiuni în fiecare circumscripție. Principala activitate de propagandă debuta cu sfințirea steagurilor organizațiilor național-țărăniște în cadrul căreia erau prezentați toți candidații partidului. Una dintre cele mai de amploare acțiuni de acest gen a avut loc în plasa Beliu. La ceremonia care a avut loc acolo în ziua de 25 noiembrie 1928, alături de fruntașii național-țărăniști bihoreni s-a aflat și Sever Dan, ministrul Sănătății Publice. Sfințirea steagurilor a fost oficiată de părintele protopop Ioan Catone din Tinca, care după slujbă a fost invitat să vorbească despre semnificația actului. La rândul său, Aurel Lazăr, cunoscut avocat orădean și lider al filialei bihorene a partidului, a evocat în fața unui public numeros lupta politică dusă de românii bihoreni începând cu anul 1910

până la realizarea idealului unirii. A luat cuvântul și ministrul Sever Dan, care a amintit drumul lung și greu pe care național-țărăniștii îl parcurseseră până la preluarea puterii, promițând că vor fi îndreptate toate „relele trecutului”. Festivitățile s-au încheiat cu defilarea steagurilor celor 33 de organizații sătești național-țărăniste din plasa Beliu. Presa relatează despre imensa satisfacție a țăranilor din cele 33 de sate din circumscripția electorală Beliu față de prezența alături de ei a însuși ministrului Sever Dan. Gestul a fost perceput de către săteni ca unul care demonstrează interesul ridicat al noilor guvernanți pentru lumea satului. La acțiune a participat un mare număr de țărani din toate satele plasei Beliu. Este o abordare cât se poate de pragmatică a campaniei electorale, vizată fiind maximizarea rezultatului scrutinului. Acestea nu s-au lăsat așteptate. Asta, desigur, și pe un fond al reculului liberalilor la nivel național. În Bihor, alegerile din decembrie 1928 au fost câștigate de organizația Partidului Național-Țărănesc. Din cele 83.578 de voturi exprimate, aceasta a reușit să adune 54.451, reprezentând 62,2 %, fiind urmată de organizația Partidului Maghiar, cu 16.155 de voturi (19,2%) și de Blocul Muncitoresc cu 7.332 de voturi (8,7 %). Celelalte formațiuni politice au obținut următoarele rezultate: Partidul Național Liberal – 1.575, Partidul Țărănesc-Nicolae Lupu – 1.562 și Partidul Poporului – 1.397; un număr de 1.120 de voturi fiind anulate, iar 630 respinse [16, p.16].

Se pare că liderii politici locali au înțeles importanța atragerii simpatiei țărănimii. Pentru a o câștiga, s-a recurs nu doar la instrumente specifice exercițiului democratic, ci și la diverse subterfugii și strategii, unele nu tocmai conforme cu normele democratice în care evolua România interbelică. Cumpărarea voturilor în lumea țărănească bihoreană, în diversele sale forme, a devenit un fapt destul de obișnuit în peisajul electoral. Profitându-se de lipsa de carte, de informație politică, de cultură, dar și de unele slăbiciuni ale unor țărani, propagandiștii partidelor politice încercau să obțină cât mai multe voturi încălcând spiritul democratic al Constituției României.

Cele mai amendabile rămân gesturile unor politicieni care exploatează slăbiciunea unor membri ai corpului electoral din mediul rural. Reflectarea subiectului în presă arată că fenomenul luase deja amploare. Astfel, într-un articol din cotidianul *Gazeta de Vest* se vorbește despre „veștile rele de la țară și felul în care oamenii se pregătesc pentru prezența la urne” [17, p.2]. Autorul articolului încearcă să-i lămurească pe țărani asupra drepturilor dobândite prin votul universal, dar și a datoriilor pe care le au față de stat. Materialul invocă existența între țăranii bihoreni, în timpul campaniilor electorale, a unor „oamenii păcătoși, care încearcă otrăvirea bietului țaran român cu băutura” [18] pentru a i se cumpăra votul. Vizați de acest articol erau nu neapărat țăranii, cât mai ales „otrăvitorii” de partid care străbat satele cumpărând voturi contra băutura, iar „țăranii beau pe banii lor în crâșma din sat” [19], distorsionând astfel rezultatul votului.

Țăranilor le era reamintită necesitatea păstrării „curățeniei alegerilor” [20, p.5]. Aceștia erau îndemnați să nu se lase „îmbătați” [21], deoarece cei care le fac asta le sunt dușmani. Votul, încheia ziaristul, trebuie dat celor pe care îi știi demni și merituoși.

Fenomenul se repeta cu prilejul fiecărui scrutin, iar presa lua atitudine în fața unor asemenea practici. De fiecare dată țăranilor li se amintea că votul lor este foarte important și trebuie să-l dea în funcție de convingerile lor liber exprimate, nicidecum în urma unor presiuni sau altor gesturi îndreptate în direcția lor. Nu poate fi vorba de libertate a votului atâta vreme cât „păcătoșii și-au deschis pungile pentru a cumpăra pe oameni cu băutura, când data alegerilor a fost fixată” [22, p.1]. Autorul merge și mai departe cu considerațiile sale, afirmând că libertatea alegerilor constă nu doar în faptul că țăranii „nu erau împiedicați de propagandiștii de partid să iasă la țară sau că oamenii nu erau împiedicați să voteze unde vroiau sau că voturile nu erau falsificate. Alegerile nu aveau să fie libere atâta timp cât se permitea ca prin băuturi și mâncăruri sau bani și promisiuni deșarte sufletul bietului țaran român să fie cumpărat” [23]. Omul îmbătat de promisiuni goale, subliniază autorul, nu poate fi liber, iar „cei ce păzesc libertatea alegerilor au datoria de a lua măsuri contra celor care au început să plătească rachiul, vin și altă beutură alegătorilor de la țară” [24].

Obținerea dreptului de vot de către femei a făcut ca spațiul rural să devină și mai interesant prin creșterea potențialului său electoral. Femeile din satele Bihorului erau invitate să-și exercite dreptul de vot, deoarece acestea nu și-l exercitau, deși aveau acest drept.

În peisajul rural bihorean dominau mai degrabă cei care puteau fi mai ușor manipulați. Acest fenomen este îngrijorător și pentru ziaristii orădeni, care cunoșteau foarte bine realitățile electorale din lumea satelor. Un asemenea peisaj electoral rural dezolant era descris de *Gazeta de Vest* cu prilejul alegerilor parțiale din Bihor cauzate de decesul deputatului de Bihor, Aurel Lazăr, în cursul anului 1930. Descrierea momentului este semnificativ pentru modul în care politicienii abordau electoratul satelor bihorene. Astfel, se spune acolo,

„alegătorii din județul Bihor erau chemați de guvern pentru trimiterea unui nou deputat în locul domnului Aurel Lazăr. Deci, iar se alegea. Iar cum alegerile erau libere precum cele din 1928 și 1929, când erau aleși deputații, senatorii și consilierii, cu siguranță că urma să înceapă cea mai mare propagandă pe întreg cuprinsul județului. Nici cele mai neînsemnate și îndepărtate sătulețe nu aveau bucuria să scape nevizitate. Iar se anunța venirea domnilor de la orașe cu automobilele. Se dădeau jos din ele și strângeau cu căldură mâna aspră a țăranului, pe care nici nu îl mai văzuse de la ultimele alegeri, adică în urmă cu doi ani” [25, p.4].

Nemulțumirea cea mai mare a autorului articolului era legată însă de faptul că propaganda electorală a candidaților nu consta în descrierea „frumoaselor fapte ale candidatului lor” [26], ci mai degrabă în „porcăria contracandidaților, aruncând în cărca lor cele mai urgisite păcate” [27, p.1]. Dacă contracandidatul ar fi săvârșit măcar una dintre „grozăviile” [28, p.1] de care erau acuzați, demult ar fi înfundat vreo temniță. „Durere, la noi nu se poate închipui politică fără sudalme, fără calomniile cele mai ordinare. Parcă suntem la întrecere, așa ne spurcăm unul pe altul. La români numai așa se putea face politică” [29, p.4], conchidea amar semnatarul acestor rânduri, întrebându-se dacă țăranul român înțelegea ceva din toată această zbatere electorală.

Se pare însă că țăranii erau adesea mai maturi decât politicienii, mai ales acolo unde era vorba despre atacuri dure. Din fericire, așa cum semnaleză mai multe articole de presă, țăranii erau circumspecți în fața unor asemenea discursuri din campaniile electorale. Potrivit presei orădene, țăranii au un sistem de valori diferit în această privință decât cel al „domnilor” [30, p.1] și ignorau „minciunile fără obraz ale unor propagandiști” [31, p.6] și dacă nu ar fi făcut asta, se spune într-un loc, „atunci ar fi fost vai și amar de țară și de tot poporul de români. Noroc mare însă, că românul era cuminte și știa ce să creadă și cui să-i creadă” [32, p.2]. Chiar dacă ziaristul exagerează puțin, un lucru este cert: în spațiul rural bihorean, calomnia și minciuna erau dezavuate de o țăranime adeptă a lucrurilor așezate și bine făcute. Asta a făcut ca „în astfel de împrejurări magazinele de minciuni de propagandă și murdăriile care se trimiteau la țară prin intermediul feluritelor gazete, fiind descărcate din gurile domnilor propagandiști, nu erau primite și crezute decât de străini. Aceștia din urmă credeau în proverbul „când doi se bat, al treilea câștigă” [33, p.4].

În contextul votului universal, spațiul rural bihorean a fost împărțit în mai multe secții de votare dispuse echilibrat, astfel încât țăranii să poată alege cât mai aproape de casă. În întreaga perioadă interbelică în județ au fost între 44 și 52 de secții de votare. Cu câteva excepții, acestea au fost următoarele: Vașcău, Ștei, Dumbrăveni, Beiuș, Pocola, Ursad, Căbești, Curățele, Buntești, Ceica, Hidișel, Lăzăreni, Sâmbăta, Tinca, Gurbediu, Girișul Negru, Beliu, Craiova, Ciumeghiu, Tulca, Salonta II secții, Cefa, Sânmartin, Cetariu, Episcopia Bihor, Girișul de Criș, Nojorid, Sălard, Spinuș, Popești, Abrămuț, Almașu-Mare, Marghita, Săcuieni, Diosig, Tileagd, Picleu, Oșorhei, Aleșd, Măgești, Vad, Bratca, Borod, Răbăgani, Lazuri, Ginta, Tămășeu Derna, Abram, Ineu, Șerghiș. Pe lângă acestea, municipiul Oradea mai avea 8 secții de votare: Secția I: Școala primară – Strada Delavrancea; Secția II: Școala primară – Strada General Holban; Secția III: Liceul Evreiesc – Strada Prințul Carol; Secția IV: Primăria municipiului Oradea; Secția V: Școala primară – Calea Decebal; Secția VI: Cazarma Pompierilor; Secția VII: Liceul Gojdu; Secția VIII: Școala Civilă – Calea Victoriei nr.100.

Au fost și excepții de la această regulă. Bunăoară, la alegerile parlamentare din mai 1926 secția de votare a fost stabilită în satul Varviz pentru mai multe sate din jur: Vărzari, Borumlaca, Cuzap, Popești, Voievozi și Spurcani (astăzi Bistra), deși satul Popești era, de regulă, cel desemnat a găzdui scrutinul din zonă. Cu acest prilej, participarea la vot a fost destul de numeroasă, iar la urne s-au prezentat un număr de 1.627 de votanți. La secția de vot din Varviz alegerile au fost câștigate, la diferență de patru voturi, de către Partidul Național Român. Rezultatele au arătat în felul următor:

- ✓ Partidul Național Român – 529 de voturi
- ✓ Partidul Poporului – 525 de voturi
- ✓ Partid Muncitor (comunist și socialist) – 432 de voturi
- ✓ Liga Apărării Național Creștine – 37 de voturi
- ✓ Partidul Social Democrat – 27 de voturi
- ✓ Partidul Național Liberal – 24 de voturi
- ✓ Partidul Țărănesc – 4 voturi [34, p.11].

Restul de voturi au fost fie anulate (24), fie respinse (25) din cauză că s-a pus greșit ștampila de vot. După cum se poate constata, cele mai puternice formațiuni politice în zonă erau Partidul Național Român, Partidul Poporului și partidele de stânga și extremă stângă (socialiștii și comuniștii). Dacă surprinde oarecum numărul relativ mic de voturi obținut de Partidul Național Liberal, nu același lucru îl putem spune despre Liga

Apărării Național Creștine, a patra forță politică la respectivul scrutin, întrucât ideologia cuzisto-codrenistă pătrundea tot mai mult în lumea satelor. Corneliu Zelea Codreanu, încă membru al Ligii Apărării Național Creștine până în 1927, când s-a despărțit de A.C. Cuza formând Legiunea Arhanghelului Mihail, era din ce în ce mai cunoscut, iar discursul politic și carisma sa cucerea tot mai mulți aderenți.

În limita normalului se înscrie oarecum și rezultatul obținut de Partidul Social Democrat, un partid care nu a reușit niciodată în perioada interbelică să devină o forță politică, deși avea deja o oarecare tradiție.

A fost singura dată în perioada interbelică în care sediul secției de votare a fost stabilit în Varviz. De regulă, acesta era fixat la Popești. În general, în această perioadă, în Bistra (Spurcani), Cuzap, Popești, Varviz și Voivozi cei mai mulți aderenți îi avea Partidul Național Român, iar după fuziunea acestuia cu țărăniștii lui Ion Mihalache și constituirea Partidului Național-Țărănesc acesta a fost partidul care a adunat cele mai multe voturi. Așa s-a întâmplat în majoritatea scrutinelor interbelice.

Astfel, la alegerile pentru Consiliul județean de la începutul lui februarie 1930 național-țărăniștii au câștigat detașat alegerile [35, p.4]. La secția de vot Popești Partidul Național Țărănesc (P.N.Ț.) a obținut 1.304 voturi, Partidul Național Liberal (P.N.L.) 154, Partidul Național-Țărănesc dr. Nicolae Lupu (P.N.Ț. Lupu) 159, alte 113 fiind anulate [36, p.267]. Alegerile parlamentare parțiale din ianuarie 1931 au păstrat aproximativ aceleași opțiuni electorale în Popești și în satele din jur. La acestea din urmă distribuția voturilor din circumscripția electorală Popești au arătat în felul următor:

- ✓ P.N.Ț. – 390 de voturi
- ✓ P.N.L. Duca – 145 de voturi
- ✓ Lupiștii – 95 de voturi
- ✓ Partidul Maghiar – 191 de voturi
- ✓ P.S.D. – 33 de voturi
- ✓ Comuniștii – 146 de voturi
- ✓ Partidul Poporului – 90 de voturi
- ✓ P.N.L. Gh. Brătianu – 53 de voturi
- ✓ Sladi Dumitru (candidat independent) – 6 voturi [37, p.3].

Excepția s-a numit momentul alegerilor pentru Camera deputaților organizate de guvernul Iorga la începutul lunii iunie 1931, când la secția de votare din Popești cele mai multe voturi au fost obținute de Uniunea Națională, adică 709 voturi. Surprinzător, după ce la alegerile din februarie 1930 liberalii georgiști au obținut numai 53 de voturi, acum s-au situat pe locul doi cu 237 de voturi, urmați la numai un vot de național-țărăniști (236 de voturi), cu o scădere foarte mare de la 390 de voturi în februarie 1930. Au mai întrunit sufragii Partidul Poporului cu 190 de voturi, comuniștii cu 186 de voturi, Partidul Maghiar cu 114 voturi, Lupiștii cu 28 de voturi, Partidul Social Democrat cu 19 voturi, Garda de Fier cu 7 voturi [38, p.4].

În afara faptului că național-țărăniștii au fost o constantă a zonei din perspectiva numărului de voturi, surprinzător de multe sufragii au fost obținute în perioada interbelică și de către comuniști și socialiști. Aceștia s-au situat în permanență în plutonul fruntaș al partidelor care au obținut voturi în cele șapte sate care votau la Popești. Existența unei clase muncitoare în număr relativ mare, cauzată de exploatarea cărbunelui, a condus la această stare de lucruri.

Cu câteva excepții, campaniile electorale în spațiul rural se desfășurau în general în liniște. Desigur, au fost și situații mai aprinse, generate mai degrabă de propagandiștii partidelor implicate în fenomen și de presa de partid, însă acestea nu dominau peisajul electoral. Deși limbajul presei îmbia adesea la conturarea unei stări de lucruri tensionate, procesul electoral în mediul rural se desfășura cu destul de mult calm, întrucât „*nu mai exista fanatism politic în marea masă a poporului*” [39, p.250]. Deși presa, mai ales cea centrală, sublinia adesea posibilitatea existenței unor violențe în ziua alegerilor, cel puțin pentru județul Bihor aceste temeri nu erau deloc justificate. Excepționând primii ani interbelici, lupta electorală era dominată de cele două partide importante românești: Partidul Național Liberal și Partidul Național-Țărănesc.

Alegerile în Bihor decurgeau, de regulă, într-o atmosferă liniștită. Dacă în Oradea interesul mare pentru alegeri era explicabil, este de menționat faptul că și locuitorii satelor bihorene erau din ce în ce mai interesați de fenomen pe măsură ce electoratul rural realizează importanța sa în ecuația politică. Astfel, la aproape fiecare scrutin prezența la urne a fost destul de ridicată, fie că erau alegeri locale, generale sau parțiale cauzate de vreun post vacant de deputat sau senator.

Astfel, cu prilejul alegerilor municipale, comunale și județene din februarie 1930 prezența la vot a fost semnificativă, fiind marcată de o atmosferă electorală efervescentă chiar și printre țărani. Aflăm din presa vremii că „până la miezul zilei oamenii se duceau la sălile de votare în grupuri nu foarte mari, dar cât să dea de înțeles că se petrecea ceva important, aceasta pentru necunoscători. La cele 44 de secții se votase până seara, între 500 și 800 de oameni, chiar până la 1.000 de alegători. Într-un sat din județul Bihor, la Marghita, s-au prezentat în jur de 1.040 de votanți la secții” [40, p.3]. În condițiile unei populații situate în jurul cifrei de 3000 de locuitori, Marghita fiind una dintre comunele mari ale județului, prezența la vot depășea cu mult procentul de 50% din numărul celor cu drept de vot, ceea ce pentru mediul rural era foarte bine. De altfel, cu acest prilej, prezența la urne în județul Bihor a fost foarte ridicată. În acest context trebuie să ținem seama și de faptul că femeile își puteau exercita pentru prima dată în România dreptul de vot, chiar dacă numai un număr mic dintre ele putea face acest lucru [41, p.52-53].

Din totalul de aproximativ 113.000 de înscriși pe listele electorale în județul Bihor, la sfârșitul zilei trecuseră pragul secțiilor de votare mai bine de 80.000 de oameni. După un început mai timid, până la amiază votând circa 35.000 de oameni, ritmul prezenței la urne s-a amplificat de la o oră la alta, inclusiv în mediul rural, astfel încât în jurul orelor 16 erau consemnați circa 50.000, pentru ca la închiderea urnelor să se ajungă la 80.000 de votanți [42, p.3]. Se speculase mult înainte de alegeri asupra faptului că femeile, în pofida faptului că primiseră drept de vot ca urmare a Legii pentru organizarea administrativă din 3 august 1929, votate de guvernul național-țărănist, nu vor fi interesate de actul electoral, cu atât mai mult cu cât acest drept era destul de mult restricționat, fiind condiționat de nivelul de instrucție [43]. Aceasta a făcut ca la nivel național să se înscrie pe listele electorale doar cca 3000 de femei [44]. Totuși, pentru faptul că și femeile au votat pentru prima dată în istoria României momentul rămâne unul important. Chiar dacă prezența lor la vot în Bihor este una redusă, presa a consemnat acest fapt, fiind și din perspectiva presei un aspect demn de semnalat. „Nu era adevărat, se spune în coloanele unui ziar orădean, că femeile se sfiau să meargă la alegeri, ba chiar din contră – se duceau cu mai multă însuflețire ca înșiși bărbații, acestea fiind primele alegeri cu vot universal” [45, p.3], ceea ce arată că ele mergeau totuși la vot. Desigur, în ce privește femeile din spațiul rural bihorean, acestea au fost mai puțin prezente prin simplul fapt că nu răspundeau exigențelor legii, o lege care condiționa destul de mult prezența femeilor în viața politică. În orice caz, merită semnalat interesul presei bihorene pentru ziua votului prin prisma participării femeilor, aceasta concluzionând că „alegătoarele erau destul de inteligente, iar la explicațiile primite cum anume să procedeze la votare, ele răspundeau că știu bine cum se procedează, de parcă de când era lumea își exercitau acel drept cetățenesc” [46].

În ciuda unor considerații contrare, țărani bihoreni s-au arătat în general conectați momentelor electorale. Așa cum se semnală aproape de fiecare dată în presă cu prilejul alegerilor interbelice locale, uneori ușor exagerat, „pentru săteni, nici o altă zi nu era mai importantă precum cea în care se făceau alegerile. Precum vor ști să-și samene, precum vor ști să-și aleagă conducătorii, așa vor și culege roadele” [47]. De cele mai multe ori alegerea primarului sau a consilierilor în satele bihorene era o afacere internă a locuitorilor, dincolo de ingerința fățișă a politicului. Presa semnalează în mai multe cazuri faptul că se lăsa o anume libertate inclusiv în desemnarea celor aleși de către fiecare comunitate, astfel încât fiecare în parte să fie condusă „după buna sa chibzuială, timp de 5 ani” [48]. Organizațiile politice au înțeles că buna administrare a comunelor bihorene depinde în primul rând de omul aflat în fruntea comunității. Acesta trebuia să fie acceptat de oameni. În acest sens sunt semnalate multe cazuri în care la alegerile administrative sătenii erau sfătuiți, din rațiuni practice și economice, de către reprezentanții partidelor politice să nu facă neapărat politică de partid „ci în mod prietenesc să se fi alcătuit, în baza numărului de voturi, o singură listă compusă din cei mai de seamă oameni ai satului. Multe sate au văzut binele acestei rânduieli, astfel scutindu-se de certuri inutile, de pierdere de timp și de 10.000 de lei pentru cheltuiala alegerilor, depuneau doar o singură listă. Cheltuielile erau pentru buletinele sau listele de votare, urna, sigiliul, ghereta de votare, plata judecătorului președinte de votare, plata greșierului, transportul, întreținerea armatei și transportul ei” [49]. Iată, așadar, că în lumea satului bihorean chestiunile politicianiste erau adesea depășite prin buna înțelegere dintre locuitorii din mediul rural.

Se considera că prezentarea unei singure liste pentru fiecare sat îi putea scăpa pe țărani (de altfel, o lume destul de pauperă) de cheltuieli în plus. Erau oferite soluții practice de eliminare a oricăror probleme, fie ele de natură economică, politică sau de orice alt fel: „Chiar dacă se iveau probleme, ele se puteau rezolva în felul următor. Dacă, de exemplu, din 100 de votanți un sfert nu doreau să voteze aceiași candidați ca ceilalți, atunci lista de 12 candidați se împărțea, dintre cei cu mai multe voturi se puneau 8 persoane pe listă, iar de

la restul – 4 persoane. Primarul trebuia să fie persoana cea mai capabilă, nu conta că era dintr-o parte sau alta, iar ajutorul și casierul obligatoriu să fie din altă parte decât cea a primarului. Satele care procedau astfel erau scutite de certuri și alte neplăceri. Chiar dacă listele erau depuse, ele se puteau retrage în cazul în care mai erau smintiți și nu știau cu cine să voteze” [50].

Atunci când discutăm despre alegerile parlamentare în spațiul rural bihorean constatăm că implicarea formațiunilor politice este din ce în ce mai consistentă pe măsura trecerii anilor, fiecare urmărind ca propriile liste să fie cele votate. În campania electorală din mai-iunie 1931, bunăoară, care pe fundalul gravei crize economice a adus la putere un guvern de uniune națională coordonat de Nicolae Iorga, atenția frunțașilor politici bihoreni a fost îndreptată special spre lumea țărănească.

Strategia electorală era una destul de agresivă, liderii politici încercând să acopere fiecare comună a județului. Presa urmărea îndeaproape desfășurarea lucrurilor, promițând că „vom înregistra aceste evenimente în mod fidel și nu ne vom lăsa răpiți de patimile politice cari eventual se vor declanșa” [51, p.4]. Descinderile în sate aveau loc în zilele de duminică sau în cele de sărbătoare. Însă nici celelalte nu erau lipsite de întruniri.

În campania electorală s-au implicat direct și parlamentarii bihoreni. Aceștia își împărțeau județul în funcție de circumscripțiile în care candidau. Deputații Gheorghe Crișan, șeful organizației județene național-țărăniște, alături de Teodor Popa și Mircea Mihulin, aleși ai aceleiași formațiuni politice, au bătut mai multe sate încercând să-i determine pe locuitori să le mai acorde încă o dată votul. Prezența lor este semnalată în Sântandrei, Tărian, Girișul de Criș, și nu numai. Presa semnaleză trecerea lor pe acolo și faptul că aceștia desfășurau o campanie electorală onestă făcând inclusiv o dare de seamă asupra activității lor parlamentare în slujba bihorenilor și explicând țărănimii „opera” de guvernare a Partidului Național-Țărănesc, precum proiectul de lege a cametei, guvernul sperând că odată votată aceasta să vină în sprijinul țăranilor.

Se pare că prezența parlamentarilor sau a candidaților pentru Parlamentul României în satele județului era considerată o necesitate. Pe Valea Crișului Repede, de regulă o zonă destul de agitată în anii electorali și care găzduia cele mai zgomotoase și complicate lupte electorale, s-au perindat de asemenea nume grele ale politicii naționale și bihorene: „Duminică, pe Valea Crișului Repede, național-țărăniștii cutreierau mai multe sate” [52], scria *Gazeta de Vest*. Deputatul dr. Teodor Roxin ținuse adunări în mai multe comune, iar profesorul Andrei Crăciun, secretar general al Partidului Național-Țărănesc din Bihor, cutreiera de zori satele de pe Valea Măgeștilor, ținând întruniri în Chisteaș, Aștileu-Peștere și Măgești. Atât domnul Roxin, cât și domnul Crăciun făceau câte o dare de seamă despre cei doi ani de guvernare național-țărăniștă, explicând țăranilor și intelectualilor adunați despre marile greutăți pe care le întâmpinau în drumul lor guvernării. Se cerea apoi ca alegătorii să voteze cu candidatul național-țărănișt secretarul general Teianu Constantin. Mulțimea primea cu urale numele candidatului guvernamental, sperând astfel că prin alegerea lui soarta oroposului din Bihor se putea îmbunătăți” [53, p.4].

Alți deputați s-au aflat în alte părți ale județului cu prilejul acestor alegeri parlamentare. Astfel, senatorul Quintiliu Viniciu a vizitat comunele din plasa Săcuieni, senatorul Titus Trif a fost în plasa Salonta, deputatul Enea Popoviciu – în plasa Beliu, deputatul Gh. Popescu Ceica – în plasa Ceica, Amos Borian – în plasa Beiuș și mulți alții prin diferitele părți ale județului. Pe măsură ce se apropia data alegerilor aceste întâlniri cu alegătorii erau din ce în ce mai frecvente, iar adunările politice se țineau aproape în fiecare zi [54, p.6]. Presa semnală o prezență destul de mare la adunările electorale, însă, parafrazându-i pe unii dintre țăranii prezenți la acestea, „se vorbeau foarte multe și se prognosticau și mai multe” [55, p.8] fără să existe o finalitate a celor promise în cele mai multe dintre cazuri.

Situația se repeta cu prilejul fiecărui scrutin. Așa au stat lucrurile și cu prilejul alegerilor din iulie 1932. Președintele organizației județene Bihor a Partidului Național-Țărănișt, deputatul Teodor Roxin, avea în aria sa de campanie comunele de pe Valea Crișului Repede. Cele mai mari întruniri electorale au fost organizate în comunele Bratca, Beznea și Borod. Turneul nu a fost lipsit însă de incidente.

În Bratca au fost prezenți peste 1000 de alegători. Conform presei orădene, „agenții Partidului Liberal încercaseră să tulbure adunarea, însă cei câțiva bețivi au fost scoși din sala în care se ținea adunarea. Și domnul deputat făcea o dare de seamă asupra activității parlamentare și asupra întregii situații politice. După ce domnia să explicase cauzele crizei economice mulțimii din sală, dar și proiectele guvernului pentru ajutorarea țăranilor și legea cametei, populația înțeleghătoare promitea că și pe mai departe rămâne loială și unită în jurul steagului național-țărănișt” [56, p.3]. Cu prilejul următorului popas electoral din satul Borod au avut loc noi momente tensionate puse la cale de oponenții deputatului Roxin. De fiecare dată se scotea în

evidență modul entuziast în care era primit acesta de către țărani în contrapondere cu cei câțiva contestatari care organizau acțiuni contrare. Astfel, incidentele de la Bratca s-au repetat și la Borod, acolo unde „*un preot, Clintoc, fost Klintok Ianos în vremea stăpânirii austro-ungare, membru al partidului „48-ist”, în unire cu crâșmarul evreu Steiner, interesați bănește într-o afacere locală, încercaseră să facă prin diferite mijloace murdare o atmosferă neprielnică deputatului național-țărănist. Ambii agenți au fost demascați, iar poporul se declara solitar cu guvernul și candidatul acestuia*” [57]. Merită semnalat faptul că, cel puțin conform relatărilor presei, țărani obișnuți, neînregistrați politic, erau factorul de echilibru în contextul campaniilor electorale. Nu este mai puțin adevărat că o bună parte a presei românești din Oradea avea simpatii politice, chiar dacă aceasta se declara independentă.

Dacă în zona Văii Crișului Repede exista deja o oarecare tradiție a unor momente electorale tensionate, în alte părți ale județului campaniile se desfășurau fără probleme. Astfel, cu prilejul aceluiași alegeri din 1932, în zona Văii Iadului, în comunele Bulz și Remeș, și-a desfășurat campania electorală profesorul Andrei Crăciun, secretarul general al organizației județene a Partidului Național-Țărănesc. Dialogul său cu țărani a decurs cât se poate de prietenos, aceștia ascultându-l cu mare atenție, punându-și multe speranțe în vorbele sale. Cum criza economică era în toi și nivelul de trai foarte scăzut, „*dumneasa atrăgea atenția alegătorilor asupra faptului că mandatul se dăduse partidului respectiv pe o perioadă de patru ani, din care abia doar doi s-au scurs, ruga deci oamenii să fie cu răbdare, căci partidul ridicat la guvern numai de către popor știa să-și facă datoria așa cum promisese cu doi ani în urmă scoțând țara din greutățile în care au aruncat-o împrejurările*” [58].

Discuțiile se desfășurau în general în jurul problemelor ridicate de țărani. Astfel, deputatul Teodor Popa, care a ținut întruniri electorale în satele Oșorhei, Fughiu, Alparea, Ineul de Criș și Husasău de Criș, a fost chestionat de țărani asupra nivelului ridicat al produselor industriale în raport cu cele agricole, ceea ce crea un enorm disconfort țăranilor, cauzându-le multe probleme. În opinia țăranilor, acest lucru contribuia decisiv la sărăcirea lor. Aceștia au cerut deputatului Teodor Popa să intervină la forurile competente ca prețurile la produsele industriale să fie armonizate cu prețul la grâu. Constatăm că țărani erau foarte buni cunoscători ai problemelor economice, fiind informați inclusiv asupra cauzelor crizei economice. Ei aveau însă toată încrederea că guvernul putea îndrepta lucrurile înspre bine. Dialogul încheiat și calm pe care îl are deputatul Teodor Popa cu țărani se datorează faptului că zona respectivă era un fief al național-țărăniștilor, iar sătenii erau mai mult decât favorabili acestui partid politic.

Situații similare se mai întâlnesc în plasa Tinca, unde candidatul Ioan Matei, „*însoțit de domnul Ștefănescu, cutreierau regiunea, unde era primit cu mare însuflețire. Au ținut o întrunire cu mult succes în comuna Girișul Negru*” [59], după cum deputatul Enea Popoviciu cutreiera plasa Beliu, unde era primit, de asemenea, „*cu multă însuflețire*” [60]. Toate acestea erau zone ale județului controlate electoral de către Partidul Național-Țărănesc, cu câteva excepții, în aproape întreaga perioadă interbelică.

Desfășurarea campaniilor electorale din Bihor în perioada interbelică purta amprenta realităților locale. Satul bihorean intrase în centrul atenției lumii politice (de altfel, la fel ca în toată țara) odată cu implementarea votului universal. Liderii politici încercau să devină cât mai cunoscuți în satele Bihorului. Pentru aceasta, în perioadele electorale erau organizate diverse acțiuni în care erau implicate pe rând diverse segmente ale lumii rurale.

Incontestabil, cea mai activă organizație politică în lumea satului bihorean interbelic a fost cea a Partidului Național-Țărănesc. De altfel, acest lucru era și firesc atâta timp cât această formațiune politică se îngrijea în mod special de țărani. În același timp, formațiunea venea și pe un fundal în care mișcarea națională românească lăsase un electorat fidel noii construcții politice național-țărăniste de după 1926 găzduite de filonul național. Într-o ședință a conducerii organizației național-țărăniste bihorene din 12 septembrie 1929, bunăoară, Aurel Lazăr insistă asupra necesității începerii acțiunii de organizare a tineretului din satele bihorene în „*roate de voinici*” [61, p.249]. Scopul acestor demersuri, declarat public de Aurel Lazăr, era de a atrage atât noile generații de tineri votanți, cât și femeile, care primiseră parțial drept de vot în vara lui 1929. El propunea ca membrii conducerii organizației să se deplaseze prin sate, iar în cadrul adunărilor populare aceștia să explice sătenilor nu doar noile legi votate de Parlament în folosul oamenilor, ci și necesitatea înființării de cooperative, școli și bănci populare la sate, precum și organizarea tineretului. Acțiunea trebuia făcută în colaborare cu organizațiile locale, care erau anunțate să convoace adunări populare.

În baza celor stabilite în cadrul respectivei ședințe, parlamentarii bihoreni, în frunte cu Aurel Lazăr, începeau o amplă campanie de propagandă prin satele bihorene încă din 23 septembrie 1929. Deputatul Teodor

Rocsin, însoțit de Andrei Crăciun, secretatul organizației județene, și de Aurel Barna, au organizat adunările populare din satele Aușeu, Aleșd și Măgești și au participat la ele. Fiecare avea propriul domeniu de competență în jurul căruia își structura întregul discurs. Astfel, deputatul Teodor Rocsin a explicat sătenilor noile normative votate de legislativul de la București, în timp ce Aurel Barna le vorbea celor prezenți despre organizarea cetelor de voinici, iar Andrei Crăciun despre însemnătatea școlii în viața satelor, invitându-i pe țărani să-și trimită copiii la școală pentru a avea o minimă educație.

În aceeași zi, 23 septembrie 1929, acțiunea se desfășura și în alte zone ale județului Bihor având în prim-plan alți lideri politici locali ai Partidului Național-Țărănesc. Astfel, senatorul Titus Trif, însoțit de avocatul Iosif Teodoreanu, a participat la adunările ținute în satele Cefa, Berechiu, Inand, Mădăras și Homorog, pentru ca în zilele următoare să fie prezenți la Tulca, Căușad, Ianoșda și Ciumeghiu. Deputatul Teodor Popa făcea același lucru în comunele Șușturogi, Burzuc, Bălaia, Botean și Ineu de Criș, explicând țăranilor ajutorul pe care îl puteau primi prin intermediul Institutului Financiar Creditul Agricol [62]. Fiind bolnav deja, Aurel Lazăr nu s-a putut deplasa prin satele bihorene. El participă totuși, în 29 septembrie, alături de Gelu Egri, Victor Cădere, Gh. Popescu-Ceica și Quintiliu Viniciu, la serbările de sfințire a steagurilor și depunere a jurământului organizației voinicilor din județul Sălaj.

La începutul lunii noiembrie, deputații și senatorii național-țărăniști bihoreni s-au deplasat în zona Beișului, prezentând dări de seamă asupra activității Guvernului în comunele Roșia, Căbești, Remetea, Ursad, Dumbrăvița de Codru, Uileac, Pocola, Răbăgani, Budureasa, Curățele, Finiș, Fiziș și Șuncuiuș.

În perspectiva alegerilor locale de la începutul anului 1930 propaganda electorală își diversifică opțiunile. Toate partidele participante în alegeri păreau că devin foarte sensibile la problemele lumii satului. Presa nu scăpa niciun prilej de a taxa acest mod de lucru considerat ipocrit atâta timp cât în intervalul dintre alegeri țărani erau aproape ieșiți din preocupările clasei politice. În preajma alegerilor, însă, politicienii îi căutau pe țărani la ei acasă. „*Domnii de la oraș, se spune într-un loc, cuprinși de nemărginită dragoste față de popor, părăseau orașele de dimineața în vehiculele moderne și luau drumul satelor. Se răspândeau pe întreg cuprinsul județului cu buzunarele ticsite de promisiuni dulci. În toate părțile țării îi așteptau, pentru ei singurele spectacole, ce îi putea trezi din monotonia vieții de la sat, erau oferite de propaganda electorală*” [63, p.2]. „*Acolo în fața sătenilor, din gâtlejurile gargarisite la plecare și desinfectate, tâșnesc cele mai elocvente fraze, cari voesc să fie și convingătoare. Acolo se fac splendide exerciții de oratorie, din cari mai curând sau mai târziu se ivesc personalități politice sau conducătoare. Unii rămân și pe viitor cu acest dar*” [64, p.4]. Constatăm o foarte dură taxare a politicianului bihorean de către presă, care ar fi dezinteresat de problemele reale ale țaranului român în interiorul ciclului electoral. Îndreptătită pe alocuri, considerația era foarte aspră având în vedere modul în care funcționează sistemul democratic și faptul că, totuși, parlamentarii nu puteau străbate săptămânal sau chiar lunar satele Bihorului în vederea unor întâlniri cu alegătorii. Avem aici și explicația interesului relativ mare al țăranilor bihoreni pentru momentele electorale. Pentru ei, se spune, astfel de ocazii însemnau mai degrabă ieșirea dintr-o anume monotonie rurală decât interesul real pentru ceea ce se întâmpla.

Interesant este faptul că, deși în fața electoratului rural se prezentau mai multe forțe politice, majoritatea țăranilor sesizau mai greu nuanțele promisiunilor electorale: Ce se schimba era, în opinia lor, doar titlul și persoana celui aflat în fața alegătorilor, iar programele erau la fel, urmărind același scop: „*binele țării și al poporului*” [65]. Toate erau susținute de politicieni „*cu aceleași salve de vorbe, dar care jumătate erau promisiuni în vânt, iar restul înjurături la adresa celorlalte partide*” [66].

Țăranii asistau însă la tot acest spectacol pe de o parte cu multă curiozitate, dar și cu interes acolo unde discursurile îi priveau în mod direct, chiar dacă știau că multe din aceste promisiuni nu se vor împlini niciodată. De cele mai multe ori lumea satului asculta în liniște discursurile și „*dacă nu erau asmuțiți, țărani le ascultau pe toate. Erau obișnuiți, de atâta vreme doar ascultau și așteptau. Așteptau să audă și ceva nou, nădăjduind să vadă cu ochii lor înfăptuirea de promisiuni făcute. După cum se știa, țaranul român avea o mare putere să rabde fără a-și pierde speranța. Speranța încă mai ținea, că dacă nu, s-ar fi înregistrat grave evenimente, care ar fi lecuit țara de defecte, determinând oamenii politici să-și privească acțiunile prin prisma realității*” [67].

Constatăm că presa era foarte atentă la relația dintre candidat și alegătorul țaran în timpul campaniilor electorale. Aceasta a sesizat că țărani erau folosiți de cele mai multe ori pentru a obține voturi de la ei și nu pentru a le rezolva cu adevărat problemele. Era prezentată starea destul de grea a țăranilor în urma reformei agrare care, deși a produs bucurie în rândurile acestora, a generat o scădere a producției agricole în România,

deoarece micii proprietari nu dispuneau de instrumentar agricol adecvat pentru a lucra performant pământul. Presa semnala faptul că toate guvernele care organizau alegerile promiteau că în cazul în care acestea vor fi câștigate vor ajuta țăranimea să iasă din acest impas. Mai mult, chiar în perioada alegerilor se luau măsuri care să vină în sprijinul țăranilor. Sătenii se bucurau că veneau ajutoarele și tocmai de aceea, se spunea, aceștia ascultau cu nerăbdare discursurile din preajma alegerilor, iar după aceasta mergeau la vot trimițând în consiliile locale și în Parlament oameni despre care credeau că vor face ceva pentru ei. Cei mai mulți ziariști, foarte atenți la acest dialog electoral, puneau însă sub semnul întrebării sinceritatea candidaților, afirmând răspicat nu de puține ori de-a lungul anilor interbelici că ceea ce se urmărea cu prilejul adunărilor electorale era doar rezultatul scrutinului, nu și rezolvarea greutăților țăranilor. În felul acesta, „*bieții români erau furați de la bun început în ceea ce privește alegerile electorale. Voturile lor contau doar cât să satisfacă nevoile candidaților politici, după care așteptările țăranilor la promisiunile false erau degeaba. Nimeni nu se îngheșua să-și fiină promisiunile făcute în timpul campaniei. Și așa mai trecea un an, până la următorul an, când minciunile și promisiunile iar curgeau*” [68, p.4].

Impresia generală subliniată de presă în urma reflectării stării de spirit existentă în satele Bihorului era aceea că politicienii își urmăresc strict interesele individuale, nicidecum pe ale celor mărunți, și „*colecțiile de partid*” [69, p.4], adică interesele partidului. Toate programele electorale promiteau „*raiul și îndestularea*” [70, p.3] tuturor oamenilor, iar acestea erau popularizate, „*bieților necunosători trâmbițându-le*” [71, p.4] în adunări publice prin discursuri înflăcărâte, „*servindu-se de tonuri ridicate sau mieroase, de bătăi cu pumnul în piept*” [72, p.2], totul pentru „*a convinge*” [73, p.4] că programul lor nu cuprindea altceva decât „*dragoste și milă față de sârmanul român*” [74, p.6]. Ziarele prezentau această lume a politicienilor interbelici marcată de un politicianism adesea sfidător. Chiar dacă erau foarte critice cu lumea politică, acestea nu pregăteau să publice manifestele, apelurile și îndemnurile formațiunilor politice adresate electoratului. O făceau, spuneau înseși ziarele, pentru a informa cetățenii și a-i îndemna să se prezinte la vot. Discutând conținutul acestora, ziariștii comentau acid ceea ce era înscris acolo, întrucât, spuneau ei, totul părea rupt de realitate și de o falsitate grosolană: „*Aveai impresia că grija de acest biet popor, de nevoile și durerile lui este în stare să îmbolnăvească de inimă rea pe domniile mari. Fericirea poporului, cântată sau deplânsă, în caz de lipsă, pe cele mai variate tonuri și armonii sentimentale, de zeci de ani în șir. Experiența acestor ani ne îndeamnă să scrutăm și sinceritatea ce se degajează din aceste discursuri tipărite*” [75].

Reflectând o stare de fapt existentă în lumea rurală bihoreană, după cum pretindea presa, se considera că documentele de partid și discursurile politicienilor sunt total lipsite de sinceritate și mai grav era faptul că acestea dădeau dovadă de o totală necunoaștere a „*firii poporului român, din simplul motiv că nu se încerca o apropiere sufletească dintre conducător și marea masă de oameni*” [76, p.4].

Foarte interesant este modul în care este reflectată reacția țăranimii în fața propagandei electorale. În opinia ziariștilor, care au luat contact cu țăranii în perioadele electorale, oamenii acceptau rotirea politicienilor „*fiind miloși de felul lor*” [77] și, deși nu credeau neapărat în promisiunile făcute, reacția lor în fața votului dat unui partid era: „*Bine, d-le, să vă vedem și pe D-vs. la treabă*” [78, p.4]. Țăranul era prin definiție exploatat electoral în scopuri egoiste de către politician și „*călărind pe nevoile lui, câți nu s-au ridicat acolo unde prin merit real nici n-ar fi visat vreodată? De ce? Pentru că poporul a rămas, din lipsă de educație culturală, civică și politică, aceeași masă de naivi, plini de credulitate, uneori și brutali, din cauza mâniei*” [79, p.4].

La mijlocul perioadei interbelice, la zece ani de la adoptarea votului universal, presa ajunge la o concluzie amară legată de destinul votantului bihorean, întrucât acesta nu ar fi fost altceva decât „*o platformă a campaniilor electorale, tot o minunată trambulină pe care politicienii execută cele mai îndrăznețe salturi de ascensiune și ... de căpătuială*” [80, p.4] Ceea ce lipsea pe axa politician – votant, în opinia presei, era tocmai contactul real cu masele de alegători, care, dacă ar fi existat, ar fi reușit să transmită mai bine mesajele politice decât vorbăria goală din campania electorală. O altă concluzie era faptul că interacțiunea politicianului cu țăranul se face prea mult prin intermediul afișelor electorale lipite prin diverse locuri sau al manifestelor care de cele mai multe ori nu erau citite, întrucât foarte mulți nu știau să citească.

Limbajul electoral a fost, de asemenea, o mare problemă în timpul alegerilor interbelice. De prea multe ori discursurile politice erau pline de invective, iar atacurile la persoană erau utilizate ca armă politică. Gazetele orădene se pronunțau împotriva limbajului murdar folosit de politicieni. „*Ne repugnă limbajul pătimaș, batjocoritor, țigănesc și plin de invective la adresa adversarilor din manifestele electorale*” [81, p.1], se spune în unul dintre cotidienele orădene, competitorii înjurându-se unii pe alții ca la „*ușa cortului, făcându-se troacă de porci*” [82, p.4].

Cele mai grave atacuri aveau loc în gazetele de partid. Expresii precum „*grecul minoritar Mavrodin, fanariot bizantin*”, „*Gazeta de Vest, proprietatea trădătorului de neam Karacsony Endre...*”, „*...atacurile mârșave ale mercenarilor plătiți cu luna...*”, „*...șipetele comitagiului îndopat de toate partidele...*” [83] se găseau din plin în paginile acestora. În fața acestei avalanșe de invective percepția lumii politice în mediul țărănesc bihorean era adesea devastatoare, întrucât ei sesizau „*otrava sufletelor înăcrite de alegeri*” [84, p.1], ceea ce crea un context de la care nu așteptau nimic bun.

Impresia generală lăsată de presă în legătură cu percepția politicianului în lumea satului bihorean, una discutabilă totuși și cam exagerată pe alocuri, este aceea că era greu să se facă deosebire între competitorii politici, deoarece toți aveau aceleași manifestări. În condițiile în care își puneau unii altora ștampile de genul „*grec fanariot, țigan, maghiar rus jidănit apoi, trădător, bolșevic, hoț, pungaș, comunist acum în urmă comitagi*” [85], sătenii ajungeau să-și piardă încrederea în toți „*domnii conducători, văzând în toți trădători, străini, hoți sau chiar pungași. Mult mai rău era să te faci alegătorii hoț și pungaș decât un adversar politic. În alegători nu-ți puteai pierde încrederea, încrederea pierdută rezulta cu vot pierdut*” [86]. Nu ne miră astfel punctul de vedere al unui țăran din Gepiș care a ajuns la o concluzie tristă din acest punct de vedere. Participând la mai multe campanii electorale, acesta afirma că „*toți domnii sunt răi*” [87, p.4], în timp ce un altul susținea că „*dacă domnii între ei se fac hoți, trădători, ticăloși, noi țăraniii putem să nu-i credem?*” [88, p.3]. Țăraniii observau aceste curențe ale democrației interbelice, însă erau mai mult decât înțelegători cu clasa politică. Marea lor nemulțumire era legată de faptul că între campaniile electorale erau lăsați de izbeliște, niciun politician neinteresându-se de ei. Faptul că în perioadele de campanie se arătau foarte apropiați de oameni nu schimba fundamental opinia acestora, iar implicarea masivă a candidaților în campanii „*unii de-a dreptul zeloși, opreau orice contact cu orașul și cu familia, timp de trei săptămâni, neîntrerupt băteau încontinuu, zi și noapte, satele și comunele din acea zonă a județului*” [89] le întărea mai mult convingerea decât le-o schimba.

Încheierea alegerilor era adesea o mare ușurare pentru localnici. Sătenii scăpau de grijiile politice și de disputele verbale din perioada campaniei electorale care creau adesea „*dușmăanii serioase, când altă dată erau prieteni, din pricina alegerilor, au ajuns dușmani pe viață, toate astea înlăturându-l pe țăran de la treburile din gospodăria sa, folositoarele ocupații zilnice lăsându-le la o parte. Câtă beutură, câtă otravă nu s-a scurs pe gâtlejul votanților în ultimele luni de propagandă*” [90, p.4]. Chiar și candidații erau bucuroși că au scăpat de campanie prin prisma cheltuielilor pe care le angajau și care, odată preluat mandatul, urmau a fi recuperate. Cei mai satisfăcuți erau, conform presei bihorene, oamenii care candidau pentru postul de primar, întrucât pentru a face rost de resurse financiare în vederea campaniei electorale „*își vindeau boii, numai ca să-și acopere cheltuielile de alegere. Alții își vindeau o bucată din pământ, pentru a avea de unde împărți amețelă*” (băutură – n.n.) [91] celor care trebuiau să-i voteze. Votanții, urmare și a „*amețelii*” electorale, regretau nu peste mult timp decizia luată, constatând că au fost duși cu „*zăhărelul*” [92].

Odată trecute alegerile, oamenii de la sat se întorceau la cel mai vechi obicei „*muncă și pace*” [93], iar împăcarea cât mai rapidă permitea începerea muncii care în perioada electorală căzuse în plan secund. Din păcate, chiar și cu încheierea alegerilor, tensiunile electorale nu se stingeau prea ușor. Politicienii își continuau răfuielele fie cu foștii competitori, fie cu alegătorii, care dintr-un motiv s-au altul creaseră disconfort acestora. Există mai multe situații de acest gen relatate de presă de-a lungul perioadei interbelice. Poate cel mai interesant eveniment din această perspectivă s-a produs în urma alegerilor generale din 1928, când Anastase Mavrodin, președintele organizației Partidului Țărănesc dr. Nicolae Lupu din Bihor, a dat în judecată un grup de țărani din Lugașul de Jos motivând că aceștia l-au agresat cu prilejul unei adunări electorale ținute acolo. Țăraniii au recunoscut incidentul, motivând că au recurs la violență din cauza că Anastase Mavrodin făcea campanie electorală la ei în sat în condițiile în care ei nu erau de acord. În urma cercetărilor efectuate de Parchetul Oradea s-a constatat că agresiunea a fost comisă de țăranul Teodor Todoraș împreună cu câțiva complici, care i-au provocat candidatului leziuni ușoare. Actele medicale care atestau aceste leziuni fuseseră depuse la Tribunalul Oradea, numai că acesta și-a declinat competența, întrucât leziunile erau ușoare, situație în care judecata urma a se face la Judecătoria Rurală Aleșd. Cum Anastase Mavrodin reușise să-și procure documente medicale care arătau că rănilor nu se vindecaseră nici după 20 de zile, deci nu mai erau considerate leziuni ușoare, ancheta s-a mutat din nou la Parchetul Oradea. Nu cunoaștem deznodământul procesului, întrucât presa nu a mai relatat evenimentele.

Tot acest context putea crea însă o situație periculoasă pentru democrație, în care oamenii erau neîncredători în clasa politică. De aici și până la derapajul democratic de la finele anilor 1930 nu a fost cale prea lungă. Așa se poate explica și de ce populația României a fost „pregătită” în momentul instaurării regimului de autoritate monarhică al regelui Carol al II-lea în 1938.

Instalarea acestui regim s-a făcut într-o situație specială în legătură cu noile realități politice românești și cu cele din Europa vremii după scurtul mandat în fruntea țării al guvernului de „tranziție” Goga-Cuza și în contextul pregătirilor care aveau loc pentru alegerile stabilite pentru 2-6 martie 1938, alegeri care așa și nu au mai avut loc, întrucât regele Carol al II-lea și-a instituit propriul regim de autoritate monarhică. Cu prilejul pregătirii amintitului scrutin, într-o vreme în care libertățile cetățenești se restrângeau de la o săptămână la alta, întrebând fiind cum vede derularea acestuia, Gheorghe Crișan, unul dintre cei mai activi politicieni români în plan local din perioada interbelică și fost ministru național-țărănist în mai multe guverne, descriind ambianța electorală din Bihor afirma: „*Cum stăm cu alegerea în Biharia noastră? Pot afirma: bine. Poporul păstrează aceeași încredere conducătorilor partidului nostru. Din turneele electorale pe cari le-am făcut, această constatare m-a întărit în credința că marea masă își dă perfect seama de dificultățile pe cari le-a avut de înlăturat guvernul actual și de necesitatea tuturor sacrificiilor impuse țării. A fost un efect dureros pentru moment, dar marea masă a alegătorilor i-a simțit utilitatea pentru binele general, așa că nu s-a împărțat de partidul național-țărănist. Interesul pe cari îl arată azi pentru d-l Const. Teianu, candidatul guvernului, ne dovedește aceasta.*

În alegerea actuală, partidele se prezintă cu 6 candidați români. În afară de mici excepții, campania electorală se duce în mod civilizată. Micile excepții se datoresc faptului că unii nu vor să se debaraseze de vechile apucături, deși ar putea, că pe urma lor nu poate profita decât partidul maghiar.

Toate partidele au deplină libertate să cuture județul. Acest fapt este comentat mult de întreaga populație, în special de cea românească, care este mândră că guvernul respectă cu sfințenie libertățile cetățenești.

Vorbind de libertatea de propagandă, țin să fixez un lucru. Ea nu înseamnă posibilitatea unor acțiuni antinaționale și antisociale. Autoritățile, să se știe, au luat din timp cele mai severe măsuri contra unor astfel de acțiuni” [94].

Această apreciere vine din partea unuia aflat la putere. Nuanțe diferite în legătură cu acest scrutin se văd și la reprezentanții opoziției. Nicolae Zigre, liderul liberalilor georgiști bihoreni, oferind la rândul său un interviu cotidianului *Gazeta de Vest* în „*somptuosul său birou din palatul Apollo*” din Oradea, reflectând asupra aceleiași campanii electorale, afirma: „*Sunt mulțumit de felul cum decurge campania electorală. Poporul ne arată o încredere care evidențiază speranța pe care a pus-o în acțiunea noastră: El singur ne-a botezat pe noi georgiștii, liberali tineri, pe când ceilalți au rămas liberali bătrâni, pensionari cu alte cuvinte. Față de guvern am o singură pretenție. Să libereze din vreme certificatele de alegător și carnetele de identitate. Astfel s-ar crede că actualul regim dorește să influențeze rezultatul, ceea ce nu cred că e cazul” [95, p.6].* Constatăm, așadar, o oarecare temere a unuia dintre liderii opoziției liberale în legătură cu rezultatul alegerilor, care ar putea fi distorsionat de anumite gesturi ale național-țărăniștilor, precum întârzierea eliberării certificatelor de alegător, iar lipsa acestora făcea imposibilă prezența la vot a celor care nu dețineau acest act.

În legătură cu certificatele de alegător se mai semnală un fenomen îngrijorător pentru democrația interbelică bihoreană, mai ales că vorbim despre niște alegeri care se desfășurau deja într-o atmosferă revizionistă internațională din ce în ce mai accentuată. Cu prilejul viitorului scrutin din martie 1938 se constata, mai mult decât cu prilejul oricărui altora, un mare dezinteres al electoratului românesc în comparație cu cel minoritar maghiar sau evreiesc, mai ales în mediul rural. Fenomenul era sesizabil încă din momentul eliberării cărților de alegător, prilej cu care „*alegătorii români erau nepăsători, în vreme ce alegătorii minoritari se prezentau până la ultimul să-și ridice certificatele de alegător. Nepăsarea noastră era cea mai puternică armă pe care, inconștienți, românii o puneau în mâna dușmanilor românilor și ai țării. Se întreba cineva atunci, ce se întâmplă dacă minoritarii își ridicau toate certificatele de alegător, ceea ce era foarte probabil, iar românii nepăsători preferau să lase totul în voia sorții. Nu cred că se întreba nimeni, și chiar dacă se întrebau, cred că le trebuia mult până îi lovea înțelepciunea. Respectul ce îl purtau înaintașilor care s-au jertfit pentru țară îi făcea să nu-și amintească consecințele dureroase pentru neamul român. Bihorul era un județ de graniță, locuit în majoritate de români care nu-și puteau da seama despre atmosfera neprielnică ce se crea prin nepăsarea lor de a participa la viața publică a statului. Români erau mulți, dar dacă prin nepăsare se arăta interesul față de țară, atunci dreptul de conducere era ieșit din mâinile românilor, o țară pentru care se jertfise*

atâta timp. Oricât de mare era numărul de români în urma recensământului, dacă se făcea și o statistică cu numărul de români care își exercitau dreptul de votare, era clar că minoritarii aveau o superioritate zdrobitoare. Dușmanii erau clar mai mulți din punct de vedere numeric, ceea ce îi îndemna la exploatarea nepăsării românești, ca un faliment al puterii și voinței românești de a deține hegemonia pe acele meleaguri.

Tocmai de aceea românul trebuia să-și dea seama de importanța participării lor la votare și ridicarea tuturor certificatelor de alegător, astfel afirmându-și puterea și voința. Cel mai bun patriot era acela care satisfacea cele mai elementare obligații cetățenești, și anume: exercitarea dreptului de vot" [96].

Așadar, într-o ambianță internațională din ce în ce mai potrivnică României, cu o Ungarie din ce în ce mai agresivă la adresa României, presa atrăgea atenția asupra necesității prezenței la vot pentru a se demonstra superioritatea demografică românească în Bihor care să poată fi un argument în favoarea României într-un presupus moment de criză internațională, care va și veni de altfel foarte curând.

Aceeași presă sugera bihorenilor, trecând dincolo de partidele politice, modul în care să se voteze, cu trimitere mai ales la țărani care asigurau majoritatea electoratului românesc din județ, Oradea fiind dominată etnic de evrei și maghiari. În opinia presei românești, țărani erau singurii care puteau demonstra printr-o masivă prezență la vot dimensiunea exactă a contextului demografic favorabil românilor la granița de vest a României. Pentru că simt românește mai mult decât orășenii, se susținea în paginile ziarelor orădene, țărani trebuie să se prezinte în număr mare la urne și să nu se întrebe pe cine să aleagă. În Bihor țărani trebuie să voteze „uniți în cuget și simțire, să fie toți una” [97, p.8] și cel mai important era „să lase politica pentru frații de la sud de Carpați, unde nu era așa mare primejdie, precum străinii care încercau să strice totul” [98]. Tuturor le era cerut la modul imperativ ca acolo unde „forfoteau mulți dușmani ai neamului, să nu-și fărâmițeze voturile, ci să se gândească bine la acei candidați români, sau de origine română, să lase la o parte micile interese de partid și să voteze cu toții pentru un singur candidat român. Cine era alesul, acela era decis de alegători, mai ales dacă alegătorii se gândeau la greutatea politică și morală a fiecăruia dintre candidați” [99].

Cum peisajul internațional era unul foarte complex la începutul anului 1938, atât în plan extern, cât și intern, țărani români erau îndemnați să voteze cu candidatul român în detrimentul partidului „nemeșilor unguri și a bolșevicilor” [100]. În opinia ziariștilor, „problema era că necesita multă gândire asupra cărui candidat ar fi fost de cel mai mare folos pentru județ. Nu erau mulți, în număr de trei, dar totuși alegerea trebuia făcută cu cap, altfel rezultatul era pe capul lor” [101]. Se poate observa că aceste precizări sunt în ton cu noile vremuri ce anunțau altele și mai grele pentru societatea românească.

Urmărind ambianța electorală din mediul rural în preajma și în timpul alegerilor, locale și parlamentare, petrecute de-a lungul epocii interbelice, constatăm o serie de fenomene care caracterizează în general lumea politică românească, dovadă a faptului că spațiul bihorean se integrează deplin contextului existent în România interbelică. Particularismele țin mai degrabă de specificul local. Constatăm astfel faptul că lumea țărănească bihoreană devine, odată cu aplicarea votului universal, parte activă a vieții politice naționale. Țărani devin interesați pentru candidați, aceștia fiind văzuți și ca potențiali parteneri de dialog atunci când se considera util acest lucru. Democrația românească interbelică nu a funcționat la parametrii absoluți. De altfel, nici nu avea cum. Relația politician-electorat rural, așa cum era ea stabilită prin votul universal și prin Constituția din 1923, nu era una foarte solidă. Așa cum am constatat și aici, acest parteneriat a avut mult de suferit între cele două războaie mondiale. Cu toate acestea, însă, perioada interbelică a marcat în mod evident un pas înainte în ceea ce înseamnă viața politică din arealul românesc.

Referințe:

1. MAMINA, I., SCURTU, I. *Guverne și guvernări 1916-1938*. București: Silex, 1996.
2. Ibidem.
3. *Patria*, Oradea, nr.210, 8 noiembrie 1919.
4. *Patria*, Oradea, nr.220, 20 noiembrie 1919.
5. SCURTU, I. *Istoria României în anii 1918-1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1996, p.74.
6. *Patria*, Oradea, nr.137, 27 iunie 1920.
7. *Nagyvarad*, Oradea, nr.60, 5 iunie 1920.
8. ZAINEA, I. *Economie și societate în Bihor (de la Marea Unire la Dictatul de la Viena)*. Oradea: Editura Universității din Oradea, 2007.

9. Ibidem.
10. *Tribuna*, Oradea, nr.47, 18 noiembrie 1928, p.5; nr.48, 25 noiembrie 1928.
11. SCURTU, I. *Istoria României în anii 1918-1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1996.
12. *Tribuna*, Oradea, nr.47, 18 noiembrie 1928, p.5; nr.48, 25 noiembrie 1928.
13. Ibidem, nr.49, 2 decembrie 1928.
14. Ibidem, nr.51, 16 decembrie 1928.
15. ZAINEA, I. *Economie și societate în Bihor (de la Marea Unire la Dictatul de la Viena)*. Oradea: Editura Universității din Oradea, 2007.
16. *Monitorul Oficial*, Oradea, nr.2, 6 ianuarie 1929.
17. *Gazeta de Vest*, nr.226, 30 aprilie 1930.
18. Ibidem.
19. Ibidem.
20. *Gazeta de Vest*, nr.424, 18 ianuarie 1931.
21. Ibidem.
22. *Gazeta de Vest*, nr.124, 11 decembrie 1929.
23. Ibidem.
24. Ibidem.
25. *Gazeta de Vest*, nr.211, 2 aprilie 1930.
26. Ibidem.
27. Ibidem, nr.227, 1 mai 1930.
28. Ibidem, nr.206, 25 martie 1930.
29. Ibidem, nr.208, 28 martie 1930.
30. Ibidem, nr.445, 14 februarie 1931.
31. Ibidem, nr.493, 7 februarie 1931.
32. Ibidem, nr.189, 5 martie 1930.
33. Ibidem, nr.532, 4 iunie 1931.
34. *Legea românească*, nr.11, iunie 1926.
35. *Gazeta de vest*, 8 februarie 1930.
36. ZAINEA, I. *Economie și societate în Bihor (de la Marea Unire la Dictatul de la Viena)*. Oradea: Editura Universității din Oradea, Oradea, 2007.
37. *Gazeta de Vest*, 31 ianuarie 1931.
38. Ibidem, 3 iunie 1931.
39. ZAINEA, I. *Aurel Lazăr (1872-1930). Viața și activitatea*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 1999.
40. *Gazeta de Vest*, nr.159, 28 ianuarie 1930.
41. GHIZELA, C. *Femeile și politica în România. Evoluția dreptului de vot în perioada interbelică*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2002.
42. *Gazeta de Vest*, nr.159, 28 ianuarie 1930.
43. POPESCU, C. Lupta pentru dreptul de vot în România interbelică. În: *Historia*, pe http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/lupta-dreptul-vot-feminin-romania-interbelica [Accesat: 20.12.2014]
44. Ibidem.
45. *Gazeta de Vest*, nr.159, 28 ianuarie 1930.
46. Ibidem.
47. Ibidem.
48. Ibidem.
49. Ibidem.
50. Ibidem.
51. *Gazeta de Vest*, nr.452, 23 februarie 1931.
52. Ibidem.
53. Ibidem.
54. Ibidem, nr.444, 13 februarie 1931.
55. *Noua Gazetă de Vest*, nr.18, 20 ianuarie 1938.
56. *Gazeta de Vest*, nr.819, 10 iulie 1932.
57. Ibidem.
58. Ibidem.
59. Ibidem.
60. Ibidem.

61. ZAINEA, I. *Aurel Lazăr (1871-1930). Viața și activitatea*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 1999.
62. Ibidem.
63. *Gazeta de Vest*, nr.172, 13 februarie 1930.
64. Idem, nr.173, 14 februarie 1930.
65. Ibidem.
66. Ibidem.
67. Ibidem.
68. Ibidem, nr.177, 19 februarie 1930.
69. Ibidem, nr.429, 24 ianuarie 1930.
70. Ibidem, nr.434, 31 ianuarie 1931.
71. Ibidem, nr.431, 28 ianuarie 1931.
72. Ibidem, nr.165, 4 februarie 1930.
73. Ibidem, nr.167, 7 februarie 1930.
74. Ibidem, nr.157, 26 ianuarie 1930.
75. Ibidem.
76. Ibidem, nr.47, 7 septembrie 1929.
77. Ibidem.
78. Ibidem, nr.431, 28 ianuarie 1931.
79. Ibidem, nr.430, 27 ianuarie 1931.
80. Ibidem, nr.431, 28 ianuarie 1931.
81. Ibidem, nr.801, 7 mai 1932.
82. Ibidem, nr.208, 28 martie 1930.
83. Ibidem.
84. Ibidem, nr.801, 7 mai 1932.
85. Ibidem.
86. Ibidem.
87. Ibidem, nr.216, 12 aprilie 1930.
88. Ibidem, nr.279, 6 iulie 1930.
89. Ibidem.
90. Ibidem, nr.429, 24 ianuarie 1930.
91. Ibidem.
92. Ibidem.
93. Ibidem.
94. Ibidem.
95. *Noua Gazetă de Vest*, nr.5, 5 ianuarie 1938.
96. Ibidem.
97. Ibidem, nr.13, 15 ianuarie 1938.
98. Ibidem.
99. Ibidem, nr.825, 25 septembrie 1932.
100. Ibidem.
101. Ibidem.

Prezentat la 22.12.2017